

Η «Βεγγέρα» του Καπετανάκη

ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΩΜΩΔΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΛΟΓΟΥ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ με την ευκαιρία μιάς παράστασης: Πριν από 10 ακριβώς χρόνια είχε ανέβει στην Πειραματική Σκηνή της Σχολής Μωραΐτη η ΒΕΓΓΕΡΑ του Ηλία Καπετανάκη. Δόθηκε «ανασκευασμένη» σαν μουσική κωμωδία, σε δύο μέρη και ένα εμβόλιμο παντομιμικό ιντερμέδιο. Το μουσικό της στοιχείο (τά «Μικροαστικά» των Λ. Κηλαηδόνη και Γ. Νεγρεπόντη) είχε ενταχθεί στην υπόθεση του έργου, χωρίς να αλλοιωθεί το κείμενο. Από τους τότε μαθητές, που είχαν λάβει μέρος σ' εκείνη την παράσταση, είναι κάμποσοι τώρα επαγγελματίες ηθοποιοί, σκηνοθέτες ή σκη-

ΤΟΥ ΤΑΣΟΥ ΛΙΓΝΑΔΗ

νογράφοι. Από τα θρανία αρχίζει το κάθε τι. Η επιλογή αυτής της «ηθογραφίας» εις πράξιν μίαν» είχε γίνει ένα χρόνο πριν και η διδασκαλία της, που κράτησε μιά σχολική χρονιά, στίς «θεατρικές» ώρες των ομίλων, είχε οδηγήσει σε κάποια χρήσιμα συμπεράσματα, που παραμένουν ενεργά.

Αυτό το λαμπρό, εξωφρενικό μονόπρακτο του Καπετανάκη διαθέτει θεατρική ενέργεια που είναι ικανή να εξηγεί την αντοχή του σε καινούργιες εποχές. Για την εποχή που γράφτηκε (1894) περιέχει παράδοξα δραματουργικά στοιχεία και μιά θεατρική «σκέψη», που μάς κάνουν ακόμη και σήμερα εντύπωση. Συλλογίζεται μάλιστα κανείς ότι, αν ο συγγραφέας αυτός δεν είχε περίεργα σιγήσει στον καιρό του, ίσως να ήταν σήμερα πιο πλούσια η θεατρική μας παρουσία. Λέω «σιγήσει», γιατί εκτός από τον ΓΕΝΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ, το ΓΕΥΜΑ ΤΟΥ ΠΑΠΗ, την ΒΕΓΓΕΡΑ και μιά επιθεώρηση που έγραψε με τον Ν. Ι. Λάσκαρι, δεν άφησε τίποτε άλλο στο θέατρο.

Εκείνο, πάντως, που μάς κάνει εντύπωση στη ΒΕΓΓΕΡΑ, είναι ότι, πέρα από τον δριμύ διάλογο

και το νεύρο της θεατρικής σύνθεσης, υπάρχουν σαφέστατες προϋπερρεαλιστικές νύξεις, που δεν διστάζουν να μάς μεταφέρουν στον χώρο του παραλόγου. Και ο λόγος και η ηθογράφηση και η δράση του έργου αυτού κάνουν τον Καπετανάκη έναν παράξενα πρόωρο για εκείνη την εποχή ει-κονοκλάστη. Ειδικότερα: παρακολουθώντας την ΒΕΓΓΕΡΑ έρχεται στο νου αυτόματα ο ΒΙΚΤΩΡ του Βιτράκ, που παρουσιάστηκε το 1928. Η συμπωματική ομοιότητα των δύο έργων είναι κάτι περισσότερο από ανεξήγητη, αν σκεφθούμε μάλιστα ότι το ελληνικό μονόπρακτο έχει γραφτεί τριάντα πέντε χρόνια πριν και κάτω από άλλες κοινωνικές συνθήκες και άλλο αισθητικό περιβάλλον.

Η γελοία σύμβαση της καθημερινής επικοινωνίας, η κοινωνική υποκρισία, το επίχρημα του καθωσπρεπισμού, η κοσμική φλυαρία, η φάρσα της συνυπάρξεως, η γλωσσική ασυνεννοησία, οι νευροσπαστικοί χαρακτήρες, οι σχιζοφρενικές εκρήξεις, δίνουν ευκαιρία να σαρκασθεί μιά τυπική οικογενειακή συναναστροφή, που η κωμωδία της καταλήγει σε μιά έκρηξη του τύπου μπλόου - άπ, αποκαλύπτοντας ένα δράμα αναγνώρισης που ενεδρεύει. Όλα αυτά εκπέμπονται σε καταγυστικά σήματα μέσ' από μιά γλώσσα σπασμιας θεατρικότητας. Στο τέλος της ΒΕΓΓΕΡΑΣ η σπαρακτική κραυγή του μικρού ζιζάνιου, του Πίπη «σκιάζουμε... σκιάζουμε» διαλύει αιφνιδιαστικά την ιλαρότητα, παγιδεύοντας σαν κορωνίδα τους μηχανισμούς της εξωφρενικής κωμωδίας. Το γέλιο παγώνει και το τέλος μάς θυμίζει την αντίστοιχη κραυγαλέα κατάληξη στον ΒΙΚΤΩΡ: «Πρόκειται περί δράματος».

Αυτό και άλλα «μυστικά» του έργου με κάνουν να πιστεύω ότι μιά σύγχρονη παράσταση της ΒΕΓΓΕΡΑΣ γίνεται δραστική, εάν μιμείται μιά «μαύρη κωμωδία», που η «τρέλλα» της πρέπει να μάς εμπνέει στο ανέβασμα. Κάπως έτσι είχε φιλοδοξήσει να παρασταθεί το έργο αυτό σ' εκείνη την εκδήλωση του 1974, που την μνήμη της μου την ζωντάνεψε το ανέβασμα της ΒΕΓΓΕΡΑΣ από τον θεατρικό οργανισμό «Τέχνη» στο κινηματοθέατρο «Αμαλία», στη Θεσσαλονίκη.

★

Η ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ του κ. Ν. Αρμάου ανέβασε το έργο σε μουσική διάνθιση και το είδε σαν μιά κωμωδία - μπούφα. Έστω και σ' αυτή την εκδοχή —που προσωπικά δεν την πιστεύω για την ΒΕΓΓΕΡΑ— η παράσταση ευτύχησε σε αμεσότητα, σε φρεσκάδα και σε ευφρόσυνο κλίμα. Χαίρεται να βλέπει κανείς ένα θέατρο γεμάτο από κόσμο —οι περισσότεροι ήταν νέοι— που συμμετέχει, που διασκεδάζει και που μπορεί άνετα να παρακολουθεί τον καθαρεύοντα θεατρικό λόγο του κειμένου. Ήταν μιά δουλειά συνόλου, με έμπνευση, με κέφι, με επινοητικότητα και σ' ένα ρυθμό διατυπωμένη, βωβού κινηματογράφου θά έλεγα, από τον οποίο σαφώς αντλούσε η παράσταση το ύφος της.

Σωστή λύση το πιάνο που συνόδευε τα εμβόλιμα τραγούδια (μουσική του κ. Η. Πασχαλίδη) και ευρηματική η φραγκοδημοτική χορογραφία (κ. Γ. Τόσιος). Ένα γραφικό, ακατάστατο ημιερείπιο, που θέλει να φαντάζει καθωσπρέπει, όπως οι ένοικοί του, το σκηνικό της κ. Ι. Μανω-

λεδάκη. (Στή σκηνογραφία και τις ενδυμασίες συνεργάστηκαν οι Α. Αληγιζάκης, Α. Μαλυνδρής και Χρ. Πανουτσόπουλος). Η παράσταση πρέπει κυρίως να κολακεύεται για την ευρυθμία του συνόλου της. Ωστόσο και οι ατομικές ερμηνείες ήταν αξιοπρέσечτες.

Τόν Αθηναίο δανδή, που αναζητεί νύφη στις συναναστροφές, απέδωσε με ένα κατάλληλο ραδιό στυλιζάρισμα ο κ. Κ. Ζαχαράκης. Την προσκεκλημένη κυρία Στενού, που διαρκώς εμβρόντητη υφίσταται τα πάνδεινα, κατά την περιπέτεια της βεγγέρας, την φωτογράφησε σε στιγμές συμφοράς η κ. Θ. Σκαρλάτου. Ο κ. Χρ. Αρνομάλλης, πειστικότερος στον λόγιο τύπο των συγκεντρώσεων, που οι ανακοινώσεις του πέφτουν στο κενό. Την υπηρέτρια Δημήτρω την οιστρηλάτησε η κ. Α. Σαββίδου, σαν ένα πλάσμα που έχει πάρει ναρκωτικό αποβλάκωσης. Ξεκαρδιστικός οικοδεσπότης, που ξεπηδάει από μέσα του ο κουτσαβάκης, ήταν ο κ. Ν. Κουμαριάς. Σατιρική στόφα, με κινηματογραφική διατύπωση, με νευροσπαστική άνεση, με μπουφόνικη μίμηση η κ. Σ. Φιλίππιδου εκινητοποίησε την οικοδεσποίνα σε μιά οργιάζουσα ιλαρότητα. Παρά τον ρωτακισμό της η κωμωδοκατατερίστα αυτή έχει να δώσει πολλά στην Σκηνή μας. Οι δύο κόρες (κ. Δ. Σκαρλάτου και κ. Γ. Καμενή), ο ανεκδιήγητος Πίπης (κ. Μ. Κυριάκογλου) και η «διαβάλτρα» εξαδέλφη (κ. Ε. Σταμούλη) βοήθησαν ώστε το σχιζοφρενικό γαϊτανάκι της ΒΕΓΓΕΡΑΣ να λειτουργήσει στους ξέφρενους ρυθμούς του.

Ειδική μνεία πρέπει να γίνει για τα «Θεατρικά Τετράδια» της «Τέχνης», που επέχουν θέση εντύπου προγράμματος. Αποτελούν πραγματική φιλολογική προσφορά στα θεατρικά μας πράγματα. Ως προς το έντυπο της ΒΕΓΓΕΡΑΣ είναι κρίμα που δεν είχε η έκδοση γνώση του θεατρικού προγράμματος εκείνης της πειραματικής παράστασης του 1979, η οποία ήταν μιά πρόταση που οδήγησε σε άμεσες εφαρμογές.